

**MIRELLA SUSINI, *IL MARTIRIO CRISTIANO ESPERIENZA DI INCONTRO
CON CRISTO. TESTIMONIANZE DEI PRIMI TRE SECOLI*,
EDIZIONI DEHONIANE, BOLOGNA 2002, SS. 160.**

Rzeczywistość męczeństwa towarzyszy Kościołowi od samego początku jego historii do dnia dzisiejszego. Równoległe ze swoim doświadczeniem wiary Kościół tworzył i rozwijał teologię męczeństwa. Trzy pierwsze wieki chrześcijaństwa to okres, w którym tożsamość Kościoła została silnie naznaczona przez męczeństwo wielu wiernych, a jednocześnie jest to okres kluczowy dla tworzącej się teologii męczeństwa. Powstałe wówczas rozumienie tego rodzaju śmierci pozostaje wiążące dla epok późniejszych i teologii dnia dzisiejszego, szczególnie dla teologii cierpienia. Rozwijającej się w pierwszych trzech wiekach chrześcijaństwa teologii męczeństwa poświęcona została publikacja Mirelli Susini.

Pierwsza część książki jest wstępem zarysującym tło problematyki: pojęcie męczennika i śmierci męczeńskiej, ogólny kontekst kulturowy i historyczny okresu dotyczący przede wszystkim prawodawstwa rzymskiego czasu prześladowań. Autorka omawia także krótko charakter współistnienia religii chrześcijańskiej i kultów pogańskich w okresach między prześladowaniami. Część ta zawiera także omówienie źródeł

literackich, z których czerpiemy główne informacje na temat poszczególnych aktów męczeństwa oraz teksty, gdzie kształtuje się teologia męczeństwa wczesnego Kościoła.

Stosunkowo duża część książki została poświęcona tematyce męczeństwa w tekstach nowotestamentalnych. Omówiono postawę św. Szczepana oraz św. Pawła. W przypadku tego ostatniego wspomniane zostały m.in. teksty pojawiające się w jego listach mówiące wprost o męczeństwie jak i aluzje wobec przewidywanego końca życia apostoła. Kolejny wątek związany jest z tekstami Ewangelii, w których słowa Jezusa łączą się z doświadczeniem młodego Kościoła. Oddzielna myśl została zarezerwowana dla teksów Apokalipsy, gdzie wątek męczeństwa jest żywo obecny w całym tekście. Apokalipsa ukazana jest jako wezwanie do naśladowania Chrystusa-Baranka poprzez walkę, która w większości przypadków kończy się przelaniem krwi na wzór samego tegoż Baranka. Jest zaś on nie tylko źródłem zbawienia, ale w tym samym stopniu, także przewodnikiem drogi życiowej, z którym podążać będą pragnący być przy Baranku „dokądkolwiek pójdzie” (Ap 14,4).

Rozdział trzeci zawiera omówienia świadectwa Ojców apostoelskich – tekstów o fundamentalnym znaczeniu dla całego studium. Teksty te, początkowo niejednokrotnie uznawane za natchnione, dają świadectwo rozumienia śmierci męczeńskiej w pierwszym i drugim pokoleniu chrześcijan. Omówione zostały dwa teksty: *Listy Ignacego z Antiochii* i *Męczeństwo Polikarpa*. Pierwszy z teksów jest swoistą wczesnochrześcijańską mistyką poświęconą tematowi męczeństwa. Mówi o dogłębnej miłości, jaką święty obdarza Chrystusa i która wzbudza w nim pragnienie osiągnięcia Go poprzez dar męczeństwa. To, co niejasno obecne jest w Eucharystii, objawi swoją rzeczywistość w męczeństwie: obecność w człowieku Chrystusa umarłego i zmartwychwstałego. Drugi tekst przedstawia ucznia jako baranka paschalnego, gotowego do stania się „ofiara o wonnym zapachu” dla Boga. Jego śmierć jest paschą, ponieważ bierze on udział w kielichu Chrystusa, co jednocześnie staje się momentem przyjęcia przed oblicze Ojca. Bóg uznaje go za godnego takiej śmierci, a ona sama staje się jego powołaniem. Autorka uwypukla także motyw męczennika jako naśladowcy Chrystusa wyrażony przez samego Polikarpa w jego *Liście do Filipian*.

Kolejny rozdział stanowi zbiór świadectw dotyczących męczeństwa pochodzących z II i III wieku. Okres ten to czas wzrostu i rozwoju bardzo bogatej literatury związanej z męczeństwem, zawierającej bardzo liczne świadectwa i sprawozdania dotyczące procesów i wyroków wobec chrześcijan. To również okres komponowania traktatów teologicznych o męczeństwie, zawierających systematyzację refleksji Kościoła. Autorka wybrała do omówienia *Dzieje męczenników z Lyonu* oraz *Męczeństwo Perpetui i Felicyty*. W tekstach tych męczeństwo ukazane jest przede wszystkim jako walka Szatana ze sługami Bożymi. Ponadto uwypuklony zostaje wątek mistycznej jedności z Chrystusem; męczennik staje się Chrystusem, który cierpi. Tekst odwołuje się także do nadziei zmartwychwstania; zmartwychwstanie jest ostatecznym pokonaniem Przeciwnika. W tekście *Męczeństwa Perpetui i Felicyty* męczeństwo widziane jest jako moment triumfu Chrystusa w i wraz z męczennikiem, który to moment prowadzi jednocześnie do spotkania z Mistrzem. W rozdziale autorka pokrótce omawia także inne świadectwa epoki. Szeroka teologia męczeństwa przedstawiona została w oparciu o tekst Orygenesza *Wezwanie do męczeństwa*, w którym autorka ukazuje męczeństwo jako wyraz umiłowania przez Boga. W męczenniku, na podobieństwo Chrystusa, spełnia się zwycięstwo dobra nad złem poprzez najwyższą ofiarę życia. Męczeństwo prowadzi jednocześnie bezpośrednio do komunii pomiędzy Chrystusem a męczennikiem, gładząc wszystkie jego grzechy. Autorka podkreśla także podobieństwo męczeństwa do chrztu obecne w literaturze epoki.

Piąty rozdział stanowi próbę systematyzacji teologii męczeństwa, także w oparciu o literaturę późniejszą. Podkreślony zostaje wymiar męczeństwa jako daru, charyzmatu i jednocześnie nagrody. Jako powołanie pochodzące od Boga jest ono zarazem nierozdzielnie powiązane z ideą nagrody, którą jest sam Chrystus oczekujący na męczennika (częsty motyw w martyrologiach). Dlatego też fundamentalny jest chrystologiczny wymiar męczeństwa. Chrystus jest wzorem męczeństwa a jednocześnie tym, który stanowi dla każdorazowego męczennika cel jego postawy prowadzącej do śmierci. Męczennik staje się obrazem Chrystusa. W tym kontekście pojawia się również sakramentalne widzenie ciała ludzkiego. W odróżnieniu od wszelkich systemów dualistycznych, gdzie ciało stanowiło ciężar lub więzienie, z którego należało się wyzwolić, chrześcijańskie pozytywne spojrzenie na cielesność umożliwia mówienie o jej charakterze sakramentalnym, co w przypadku męczeństwa oznacza przyjęcie wzoru Chrystusa: męczennik czyni z siebie ciało wydane i krew przelaną a męczeństwo staje się zrealizowaną Eucharystią z siebie samego. W innym aspekcie męczeństwo jest pozorną porażką człowieka, poprzez którą dostrzec można triumfujące zwycięstwo Boga. Autorka nawiązuje także do męczeństwa jako „sakramentu” chrztu – odwołując się do starożytnych paralel pomiędzy chrztem z wody a chrztem krwi jako znaków złączenia ze śmiercią i zmartwychwstaniem Chrystusa. Męczeństwo prowadzi także do upodobnienia do Chrystusa.

Książka M. Susini jest cennym wkładem w systematyzację chrześcijańskiej doktryny męczeństwa. Oparta na licznych źródłach wczesnochrześcijańskich daje szeroką i interesującą panoramę podjętego tematu. Mimo niektórych powtórzeń, których autorce niestety nie udało się uniknąć, książka jest cenną pozycją i punktem odniesienia przy podejmowaniu tematu męczeństwa.

Ks ANDRZEJ DAŃCZAK
GDAŃSK